
STAVOVSKÝ REGISTRÁTOR A ARCHIVÁŘ VINCENC PETR ERBEN

Zdeňka Kokošková

V roce 1838 rozhodl český zemský výbor o přemístění vlhkem poškozených písemností korunního archivu, které zůstaly v repozitориu u svatovítského chrámu po odvozu většiny listin T. Taulowem z Rosenthalu roku 1750 do Vídně. Při stěhování archivu do místností na Pražském hradě se tak poprvé pracovní setkali budoucí stavovský zemský historiograf František Palacký a budoucí stavovský zemský archivář Vincenc Petr Erben. Důvod účasti obou mužů byl rozdílný. Zatímco Palackého zajímal především obsah a vědecké zpřístupnění písemných památek, Erben byl zodpovědný za jejich uložení, fyzický stav a pečoval o výpůjčky z depozitáře. Přibližme si osudy člověka, s jehož jménem je spojeno bezmála čtvrt století archivní péče o nejcennější listinný fond našeho státu.

Vincenc Petr Erben se narodil 5. dubna 1797 v krkonošském městečku Vrchlabí, které bylo správním centrem panství hraběcího rodu Morzinů. Jeho otec Václav, tehdy ještě pomocný učitel tamní normální školy, sice již v době Erbenova dětství patřil mezi hrstku místních vzdělanců, ale finančně byla rodina zřejmě dlouho závislá na rodičích matky Apolonie, dcery tamního měšťana Františka Bittnera, v jehož domě č. p. 109 Erbenovi bydleli.¹

Vincenc P. Erben jako jeden ze synů pozdějšího vrchlabského školního ředitele nejspíš navštěvoval po ukončení normální školy některé z podkrkonošských gymnázií, ale vysokou školu již nevystudoval. V únoru roku 1817 se ve svých dvaceti letech ucházel o místo praktikanta v kanceláři zemského výboru v Praze. Jeho žádosti bylo začátkem června vyhověno,² možná i proto, že si přinesl velmi dobrý posudek od hraběte Jiřího Buquoye, v jehož službách začal svou úřednickou dráhu.

V žádosti o právě uvolněné místo kancelisty expedice již mohl v létě 1818 uvést, že v úřadě praktikuje druhým rokem, že má mnoho zkušeností z předchozí praxe, a navíc přiložil i velmi dobré vysvědčení od samotného ředitele kanceláře.³ Následující měsíc byl přijat a složil slib věrnosti ve funkci nejmladšího kancelisty expedice s ročním platem 400 zlatých. V tomto postavení se současně snažil podporovat svého bratra Eduarda Josefa, který byl právě přijat na pražskou techniku.

V létě roku 1819 přiměla nemoc matky Vincence P. Erbena požádat v úřadě o první dovolenou, kterou hodlal věnovat návštěvě rodiny ve Vrchlabí, odkud chtěl rovněž přivést peníze z dědictví po dědovi na další bratrova studia.⁴ Trvalou finanční tíseň se rozhodl v roce 1821 řešit formou žádosti o čtvrtletní zálohu, která mu byla ve výši 100 zlatých vyplacena. Za ni si koupil nové ošacení, zaplatil výlohy za lékařské ošetření a zároveň opět přispěl na studia svého bratra.⁵ Již o dva roky později však znovu zápasil s finančními problémy, a tak byl nucen v úřadě opět požádat o dotaci. Protože se vzorně věnoval svým úředním povinnostem, často pracoval až do nočních hodin a navíc vypomáhal v kanceláři i nad rámec svých povinností, bylo mu vyplaceno 80 zlatých odměny.⁶

Roku 1824 se Erbenovi podařilo získat místo zapisovatele stavovského podacího protokolu s platem 800 zlatých, které zastával celých deset let. Pro jeho neustálou píli a pečlivost mu byla na jaře roku 1826 schválena desetidenní dovolená určená k vyřízení soukromých majetkových záležitostí ve Vídni.⁷ V té době jeho bratr již jako absolvent techniky hledal zaměstnání, a pravděpodobně také na přímluvu Vincence Erbena se mu podařilo získat místo v zemských službách, a to v kanceláři kontrolora berounské krajské stavovské pokladny, která sídlila v Praze.⁸

V. P. Erben střídal od svého nástupu do kanceláře zemského výboru podnájemy na různých místech Malé Strany, odkud neměl do úřadu daleko. Několikrát dokonce jako adresu uvedl i sídlo šlechtického rodu, u kterého začínal svoji úřednickou dráhu – tzv. malý Buquoyovský palác na Velkopřevorském náměstí. V roce 1830, ve věku 33 let se rozhodl uzavřít sňatek a usadit se. S platem podacího protokolisty byl již lépe finančně zajištěn a navíc si našel bohatou a mladou nevěstu – šestnáctiletou Jindřišku, dceru pražského mlynáře a později majitele realit Václava Novotného.⁹ Důvody, proč zámožný měšťan souhlasil se sňatkem své neplnoleté dcery se stavovským úředníkem žijícím v podnájmech, nejsou příliš jasné. Pravděpodobně i na něho Erben působil dojmem snaživého, cílevědomého a vzdělaného muže s velkou perspektivou. Ohlášky i svatba se konaly v kostele sv. Jiljí za přítomnosti dvorního rady Josefa Karla von Altmana a ředitele stavovské kanceláře Vincence Falka. Po svatbě se novomanželé přestěhovali do klasicistní novostavby v dnešní Divadelní ulici č. p. 320 na Starém Městě, kde během sedmi let přišlo na svět prvních pět jejich dětí.¹⁰

Na jaře roku 1832 V. P. Erben požádal o třítydenní dovolenou, kterou strávil se svou mladou ženou čekající druhé dítě u švagra ve Vídni.¹¹ Protože se jeho rodina rychle rozrůstala a bylo nutné ji materiálně zajistit, ucházel se v červnu 1834 o místo stavovského registrátora uvolněné Kašparem Thinellim z Löwensternu.¹² Thinellimu, který byl nemocen, pomáhal již od roku 1832 a v květnu 1834 byl navíc pověřen vedením stavovské spisovny. Mezi důvody, které dále

uváděl v žádosti, neopomněl poznamenat, že již krátce po přijetí do úřadu samostatně vykonával konceptní službu, vedl expedici v době dovolené svého nadřízeného a od r. 1830 soustavně pečoval o kancelářské potřeby. Připomenul i svou nezištnou pomoc s vedením úřední agendy u České spořitelny a u některých sociálních a zdravotnických korporací. Začátkem července mu bylo místo uděleno a získal roční plat ve výši 1000 zlatých. V té době začal pracovat i v komisi pro dědickou daň, jejímž členem byl až do listopadu 1850, kdy protokolárně předal celou její písemnou agendu českému místodržitelství.

Důstojné postavení vyššího zemského úředníka začal Vincenc Erben doplňovat členstvím v řadě vědeckých, uměleckých i dobročinných společností a pravděpodobně také bohatším společenským životem. Byl členem Společnosti vlasteneckého muzea v Čechách, Jednoty pro zvelebení církevní hudby v Čechách a měl předplatné do lóže ve Stavovském divadle. Od čtyřicátých let pak působil ve výboru Žofiiny hudební akademie (Sofienakademie zur Emporhebung des klassischen Gesanges und der Musik), byl čestným členem Pražského zaopatřovacího ústavu pro vdovy a sirotky po hudebnících (Prager Tonkünstler- Wittwen und Waisen Versorgunganstalt), jehož ředitelem byl František Škroup. Jeho zájmy sahaly od hudby až ke Společnosti českého zahradnictví (Böhmische Gartenbaugesellschaft). S Erbenovým společenským postavením však byla spjata i aktivní účast v dobročinných organizacích, v jeho případě se jednalo zejména o funkci jednoho z dvanácti ředitelů Spolku pro blaho dětí potřebujících pomoc (Verein zum Wohle hilfsbedürftiger Kinder).

V roce 1836 zaneprázdnila zemské stavovské úředníky, cílevědomého Vincence P. Erbena nevyjímaje, několikaměsíční příprava zářijové korunovace Ferdinanda V. a jeho manželky Marie Anny. Členové korunovační komise museli zvládnout množství úkolů od zajištění vlastního ceremonálu, přes výzdobu prostor Pražského hradu i města, sezvání zemského sněmu, objednání korunovačního divadelního představení, až po zajištění plesů, hostin, turnajů a lidových slavností. Všechny práce spojené s korunovací vykonávali úředníci zcela nezištně, což také Erben neopomínal ve svých žádostech o povýšení zdůraznit.

Dne 13. dubna 1837 byla výnosem prezidia zemského výboru ustavena komise v čele s guberniálním radou Fürstenbergem, která měla prozkoumat předání listin a knih uložených u desk zemských do korunního archivu. Za zemský stavovský výbor připravoval delimitaci v budově zemského soudu rovněž Bohuš z Otěšic a stavovský registrátor Vincenc Erben.¹³ Tehdy se Erben poprvé setkal s archivní problematikou a osobně se přitom podílel na převzetí Wunschwitzovy genealogické sbírky do stavovské registratury a Wunschwitzovy knihovny, z níž téměř všechny knihy předal zemskému muzeu.

Silvestr roku 1837 se stal důležitým mezníkem, který ovlivnil Erbenovu činnost v zemských stavovských službách. Toho dne totiž ředitel kanceláře V. Falk nařídil na základě varování dvorského stavebního úřadu prohlídku poškozeného přístavku u kaple sv. Václava ve svatovítské katedrále, v němž byly uloženy listiny pražské části korunního archivu.¹⁴ Protože stavovský stavební inspicient Tomáš Vala potvrdil zchátralý stav tzv. svatováclavského repositoria, bylo rozhodnuto provést i vnitřní prohlídku poškozeného přístavku. Již na konci ledna 1838 byla nejvyšším purkrabím Chotkem sestavena komise v čele s guberniálním viceprezidentem a nejvyšším zemským písařem svobodným páнем Procházkou. Tato komise 30. května definitivně rozhodla o přenesení vlhkem poškozených listin ze svatováclavského přístavku do stavovské sněmovny na Pražském hradě.¹⁵ Počátkem března projevil zájem o tyto památky rovněž František Palacký, jenž právě pracoval na druhém díle českých dějin a chtěl si doplnit heuristiku o prameny, které dříve neměl možnost studovat v tajném archivu ve Vídni. Přislíbil proto zemskému výboru, že pořídí soupis listin odpovídající moderním vědeckým požadavkům.¹⁶

Koncem jara byly pod dozorem stavovského registrátora V. P. Erbena zavlhle listiny přenášeny z kaple sv. Václava do stavovské sněmovny, kde nejpoškozenější exempláře po jejich vyschnutí konzervoval knihař Václav Rost. V průběhu léta a podzimu byly písemnosti Františkem Palackým za pomoci praktikanta kanceláře pražského kriminálního soudu Karla Jaromíra Erbena chronologicky seřazeny, očíslovány a sepsány. Vzniklo tak oddělení veřejných listin („korunní archiv“), soukromých listin („privátní archiv“) a skupina berních reversů.¹⁷ Knihař Rost zhotovil pro listiny 945 papírových schránek, které byly opatřeny signaturami a uloženy do dřevěných zásuvek objednaných Vincencem Petrem Erbenem pro nové skříně umístěné v poradní síni zemských desek (tzv. světnice votantů). Depozitář byl současně vybaven železnými okenicemi a vchod opatřen dřevěnými a železnými dveřmi, jež se zamykaly na pět zámků.¹⁸

Přenesení korunního archivu do nového depozitáře mělo z hlediska fyzické péče o cenné písemné památky českého státu zásadní význam. Listiny byly zbaveny vlhkosti, ošetřeny, zrevidovány, opatřeny novým inventářem a uloženy do suchých prostor. Na schůzi zemského výboru dne 23. listopadu bylo navíc rozhodnuto o pravidelných jarních a podzimních komisionálních prohlídkách archivu. Ze zainteresovaných osob přineslo přenesení listin největší prospěch bezesporu Františku Palackému. Podíl na revizi a inventarizaci archivu totiž Palackému přinesl dlouho očekávaný titul stavovského historiografa, jenž mu byl udělen na základě doporučení zemského výboru a následné podpory českého gubernia 24. listopadu 1838 císařem Ferdinandem. Navíc mu byla vyplacena odměna za práci ve výši 300 zlatých.¹⁹ Mladý praktikant kriminálního soudu

Karel Jaromír Erben si za pomoc Palackému vydělal 100 zlatých, což byla pro nehonorovaného úředníka poměrně značná částka.²⁰ Registrátor V. P. Erben získal titul stavovského archiváře, resp. archiváře svatováclavského archivu. Toto ocenění mu přineslo nárůst pracovních povinností, avšak nikoli nárok na zvýšení platu či jinou finanční odměnu.²¹

Již v roce 1839 začala pracovat komise pro dozor nad svatováclavským archivem, v jejímž čele opět stál guberniální viceprezident a nejvyšší zemský písař Jan svob. pán Procházka. Zemský výbor zastupoval rytíř Václav Bohuš z Otěšic, kterého při revizích archivu doprovázel stavovský archivář V. P. Erben. Pravidelných prohlídek se účastnili i další majitelé klíčů od vstupních dveří: nejvyšší purkrabí, pražský arcibiskup, zástupce metropolitní kapituly a člen magistrátu. Na základě dekretu zemského výboru z 28. června 1839 pořídil archivář V. P. Erben při podzimní prohlídce inventář zařízení, z něhož vyplývá, že svatováclavský archiv byl uložen ve dvou trojkřídlých skříních, z nichž každá měla čtyřicet osm zásuvek.²²

Přestože se původně zdálo, že listiny budou umístěny v dostatečně suchém prostředí, byl při prohlídce v červenci roku 1840 znovu zaznamenán zápach hniloby způsobený umístěním archivu v uzavřeném prostředí bez proudícího vzduchu. O radu byl požádán profesor chemie na pražské polytechnice Karel Balling, který v červnu 1841 doporučil přidávat kafr a kreozot do každé zásuvky s listinami. Vincenc P. Erben opakovaně zdůrazňoval, že je nutno zajistit proudění vzduchu v místnosti. Pravidelné větrání však bylo v rozporu s přísnými archivními předpisy vyžadujícími účast majitelů všech klíčů. Proto bylo rozhodnuto o vytvoření průduchů v protilehlých okenicích, aby v místnosti došlo k cirkulaci vzduchu. Začátkem roku 1848 přesvědčoval V. P. Erben komisi i o špatné protipožární ochraně, protože stěnou depozitáře vedl komín z naturnálního bytu dozorce.²³

Kromě zmíněné pravidelné péče o fyzický stav archiválií se Vincenc P. Erben staral o půjčování listin ze svatováclavského archivu a o pořizování jejich opisů a výpisů. K tomuto účelu vedl knihu výpůjček, do níž zaznamenával s příslušným evidenčním číslem každou listinu vyjmutou při prohlídce archivu. Při následující návštěvě depozitáře pak opět písemnosti zakládal. O manipulaci s každou jednotlivinou se zmiňoval v pravidelných zprávách o prohlídce archivu.²⁴

Již na počátku září 1839 na základě příkazu státního kancléře knížete Metternicha pověřil zemský výbor V. P. Erbena spoluprací se zemským historiografem Františkem Palackým při pořizování opisů šestatřiceti listin týkajících se braniborské marky pro pruského dvorního radu a archiváře prof. Riedla. Při

pravidelné prohlídce svatováclavského archivu, již se koncem září zúčastnil i František Palacký, bylo rozhodnuto, že brandenburgica V. P. Erben z titulu své funkce vyzvedne, podřízení úředníci je v jeho kanceláři opíší, historiograf Palacký provede jejich kolacionování a předá je zemskému výboru k expedici. Originály měly pak být uschovány u Erbena a při nejbližší prohlídce archivu opět vráceny na původní místo.²⁵

V Erbenově zprávě o prohlídce svatováclavského archivu z roku 1847 je uveden celkový počet uložených písemností. Jednalo se o 832 listin z oddělení korunního archivu, 156 listin z tzv. soukromého archivu a 172 reverzů. Erben zároveň poznamenal, že do archivu nově uložil 12 litografií z korunovace v roce 1836. Téhož roku mimo jiné ještě vyzvedl pro Františka Palackého listinu Vladislava Jagellonského z r. 1505 a uložil zpět tři erbovní listiny.

Z archivní praxe registrátora Vincence P. Erbena lze připomenout i jeho úsilí o předání tzv. malého stavovského archivu do stavovské registratury po reorganizaci soudnictví v roce 1850²⁶ a péči o Wunschwitzovu genealogickou sbírku, v níž např. v roce 1855 vyhledával rodopisné údaje pro hrabata z Opersdorfu. Z titulu funkce svatováclavského archiváře vyřizoval v roce 1857 badatelské požadavky profesora Konstantina Höflera z Ústavu pro výzkum rakouských dějin při vídeňské univerzitě, který se zajímal o repertorium opisů listin z 16. století a o fotografování vybraných listin pro paleografická a diplomatická studia.²⁷ Po smrti nejvyššího zemského písaře rytíře Jana Norberta z Neubergu roku 1859 přejímal V. P. Erben z jeho pozůstalosti nejen klíče od korunního archivu, ale i Renzovu sbírku znaků a Schumanovu genealogickou sbírku včetně dalších rodopisných pramenů.²⁸

Úřad stavovského registrátora vykonával Erben od roku 1834.²⁹ K bezplatné funkci archiváře svatováclavského archivu a člena komise pro dědickou daň mu přibyl v roce 1839 ještě nehonorovaný titul administrátora zemských realit vykupovaných pro regulaci prvního pražského nábřeží. Na konci své služební kariéry, roku 1860, získal v úřadě ještě navíc bezplatný titul stavovského knihovníka.

V roce 1837 se Vincenc P. Erben přestěhoval ze Starého Města na Malou Stranu, kde vystřídal během sedmi let několik bytů v blízkosti Malostranského náměstí. Jeho již tak dost početná rodina se rozšířila o další tři potomky.³⁰ Po následujícím krátkém pobytu na Zderaze bydlel přímo na nábřeží v rohovém domu v ulici Na struze,³¹ odkud mohl sledovat dostavbu rodinného sídla na Žofínském ostrově, kde tchán Václav Novotný zároveň nechal budovat velký hostinec a lázně.³² Vážený staroměstský mlynář a majitel realit Novotný byl v té době schopen se navíc postarat i o některé z pěti dětí svého zesnulého syna E. Novotného, který působil ve Vídni jako oficiál domáčího, dvorského a stát-

ního archivu. V létě 1844 proto požádal V. P. Erben v úřadě o dovolenou, aby navštívil švagrovou ve Vídni a děti přivezl na výchovu do Prahy.³³

Po svém návratu z Rakouska začal V. P. Erben usilovat na získání titulu ředitele registratury, s nímž spojoval i naději na vyšší plat, protože jeho služební příjem zůstával již desátým rokem beze změny. Ředitel Vincenc Falk podpořil Erbenovu žádost s ohledem na jeho dlouholetou usilovnou práci a zároveň provedl srovnání existence titulatury kanceláře zemského výboru s jinými předními zemskými úřady. Koncem roku 1844 dorazila prostřednictvím českého gubernia z dvorské kanceláře zpráva o přiznání nového titulu V. P. Erbenovi „ad personam“. Proti všeobecnému očekávání však s ním nebylo spojeno žádné platové zvýhodnění.³⁴ Erbenův rychlý vzestup v úřednické kariéře se tak již definitivně zastavil. Od poslední platové úpravy v roce 1834, kdy mu byl příjem zvýšen na 1000 zlatých ročně, se až do svého odchodu do penze dočkal jen několika málo jednorázových odměn, přestože navíc dlouhodobě působil v několika komisích podléhajících zemskému výboru.

V roce 1847 se ředitel stavovské registratury přestěhoval s rodinou do nového domu na Žofínský ostrov, kde bydlel až do konce svého života.³⁵ Erbenovi se tak sice o rok později ocitli přímo v centru revolučního dění, avšak V. P. Erben zůstal stranou bouřlivých událostí. Revoluční rok 1848 v Evropě však zasáhl do života jeho sedmnáctiletého syna Emila, který si již dříve zvolil vojenskou dráhu. V březnu roku 1849 se jako poručík 21. pěšího pluku účastnil bitvy se sardinským vojskem u italské Novary, při níž utrpěl zranění. Jeho otec Vincenc proto počátkem dubna dostal od ředitele kanceláře třítýdenní dovolenou, aby se mohl vydat za svým synem do italského lazaretu.³⁶

Koncem roku 1849 se Vincenc Erben opět ocitl ve finanční krizi. Proto si u zemského výboru vymohl alespoň jednorázovou odměnu ve výši 150 zlatých. Žádost odůvodnil usilovnou prací a dlouhodobou péčí o kancelářské pomůcky v úřadě.³⁷ Když o několik měsíců později přijal ještě funkci dozorčího komisaře a zplnomocněného zástupce zemského výboru v bubenečském obecním zastupitelstvu,³⁸ začal znovu požadovat zvýšení po sedmáct let nezměněného platu. Jeho žádost s doložením všech zásluh se sice postupně dostala až na stůl ministra vnitra Alexandra Bacha, ale ten ji na podzim roku 1851 údajně z úsporných důvodů zamítl.³⁹ Odepření ročního příplatku 200 zlatých dlouholetému zemskému úředníkovi mohlo být způsobeno i absencí vysokoškolského vzdělání, které mu sice bylo v roce 1831 prominuto, avšak počátkem padesátých let se právnická studia stávala nutným předpokladem k získání vyšších úřednických míst. Z posudku pražského městského hejtmana z 2. srpna 1851 pořízeného v této souvislosti se navíc dovídáme, že Erben měl sice svůj politický profil v pořádku, ale jeho morální pověst rozhodně nebyla nejlepší. Ředitel stavovské

registratury měl údajně sklony k záletnickým dobrodružstvím, při nichž utrácel vyšší finanční částky, takže jeho manželka byla nucena dokonce zastavit své šperky. S celou svou početnou rodinou žil v neshodách a v řadě obecně prospěšných spolků působil jen z vlastní namyšlenosti.⁴⁰ V roce 1854 pak obdržel V. P. Erben za podpory ředitele kanceláře jen obvyklou remuneraci za péči o kancelářské pomůcky.⁴¹

V padesátých letech si ředitel stavovské registratury od dřívější usilovné úřední práce v denních i nočních hodinách stěžoval na poškozený zrak. V srpnu roku 1854 proto požádal o čtyřtýdenní dovolenou na zotavenou a zamířil do rodného kraje – Krkonoš.⁴² Po čtyřech letech svoji žádost zdůvodněnou slábnutím zraku a úbytkem fyzických sil zopakoval, avšak tentokrát již nečekal na oficiální písemné schválení, jmenoval své zástupce a okamžitě odejel na celých šest týdnů do Podmokel. Přestože ještě z dovolené zaslal písemnou omluvu za svůj „neúřední postup“, byl přísně pokárán prezídiem zemského výboru.⁴³

V polovině ledna 1862 požádal Vincenc Erben po téměř 45 letech služby o vyměření penze. Žádost odůvodnil dlouholetou pečlivou prací v úřadě i v přidružených komisích a zhoršujícím se zdravotním stavem. Zavázal se setrvat do léta v tzv. bubenečské komisi a až do příštích voleb v bubenečském obecním zastupitelstvu.⁴⁴ Na únorovém zasedání zemského výboru bylo rozhodnuto o Erbenově nástupu do penze k 1. březnu 1862. Na jeho místo stavovského registrátora se stejným platem 1050 zlatých navýšeným o 10 % příplatku, jako měl V. P. Erben při odchodu z úřadu, ihned nastoupil Rudolf Weitenweber. Přestože nový registrátor převzal péči o archiv i klíč od skříní s listinami korunního archivu, nebyl mu titul archiváře udělen. Penzionovaný ředitel stavovské registratury V. P. Erben zemřel po deseti letech, 10. února 1872, v rodinném domě na Žofíně na následky mrtvice a byl pochován na Olšanských hřbitovech. Vdově Jindřišce Erbenové byl přiznán od 1. března 1872 vdovský důchod ve výši 40 % penze jejího zesnulého manžela, tedy 420 zlatých. Již v polovině února jí bylo doručeno z této částky 200 zlatých jako příspěvek na úhradu pohřbu.⁴⁵

Po odchodu ředitele stavovské spisovny a archiváře stavovského archivu Vincence P. Erbena do důchodu se chopil iniciativy stavovský historiograf František Palacký. Již 15. července 1862 doporučil zemskému výboru zřídit podobně jako v jiných zemích monarchie samostatné místo zemského archiváře a jmenovat jím profesora pražské reálky Antonína Gindelyho, v němž viděl svého vhodného pokračovatele v českém dějepisném bádání. Na následující schůzi výboru dne 27. července bylo Palackého žádosti vyhověno a k 1. říjnu 1862 mohl Gindely nastoupit na nově zřízené místo.⁴⁶ Zatímco schválení jmenování zemského archiváře bylo pro zemský sněm pouhou formalitou a došlo k ní již v následujícím roce, projednání organizace archivu trvalo sněmu a jím určeným

komisím až do r. 1866, resp. do r. 1869, kdy byla pro archiv konečně vydána první úřední instrukce.

POZNÁMKY

- ¹ Státní oblastní archiv Zámorsk, fond Sběrka matrik, Římskokatolický farní úřad Vrchlabí, rkp. 177/10, fol. 18. Otec byl školním pomocníkem asi od roku 1780, později působil jako učitel a varhaník při děkanském kostele, nakonec se stal ředitelem vrchlabské školy. Jeho hudební talent zřejmě ovlivnil i Vincence Erbena, který se později stal členem několika pražských hudebních spolků. Některé údaje ze života Vincence Petra Erbena srv. Lišková, Marie: Péče o stavovské archiválie v Čechách před r. 1862. Archivní časopis 17, 1967, s. 145–153, 205–213.
- ² Státní ústřední archiv Praha (dále jen SÚA Praha), fond Zemský výbor (dále jen ZV) 1791–1873, sign. 8/314/13, kart. 221.
- ³ Tamtéž, sign. 8/333, kart. 227.
- ⁴ Tamtéž, sign. 22/148, kart. 317.
- ⁵ Tamtéž, sign. 18/267, kart. 281.
- ⁶ Tamtéž, sign. 18/277, kart. 283.
- ⁷ Tamtéž, sign. 22/113, kart. 317.
- ⁸ Rovněž Eduard Josef Erben zůstal v Praze a získal místo oficiála stavovské účtárny. Srv. tamtéž, sign. 8/20, kart. 201 b.
- ⁹ Archiv hl. m. Prahy (dále jen AMP), fond Sběrka matrik, JIL O 7.
- ¹⁰ AMP, fond Sběrka matrik, JIL N 11, fol. 270 a JIL N 12, fol. 20, 91, 131, 167.
- ¹¹ SÚA Praha, fond ZV 1791–1873, sign. 22/148, kart. 317.
- ¹² Tamtéž, sign. 8/434, kart. 233.
- ¹³ O předání tzv. malého stavovského archivu a Wunschwitzovy genealogické sbírky do stavovské registratury k svatováclavskému archivu se vážně uvažovalo již od roku 1835. Srv. Burdová, Pavla: Vznik a vývoj fondu Archiv českých stavů. Archivní časopis 36, 1986, č. 4, s. 221.
- ¹⁴ SÚA Praha, fond ZV 1791–1873, sign. 1/6, kart. 7. Ke stěhování srv. Koss, Rudolf–Bauer, Otakar: Archiv koruny české, I. – Dějiny archivu. Praha 1939, s. 264–266, Lišková, Marie: c.d., s. 205–206. Prázdné repozitorium bylo zbouráno v roce 1840. Srv. Morávek, Jan: Český archiv korunní na hradě pražském. In: Sborník prací věnovaných Prof. Dru Gustavu Friedrichovi k šedesátým narozeninám 1871–1931, Praha 1931, s. 277.
- ¹⁵ SÚA Praha, fond Český zemský sněm (dále jen ČZS), inv. č. 48, čj. 119, informace zemského výboru z 23. 11. 1838 o přenesení svatováclavského archivu, která byla připravena jako čtvrtý bod sněmovního jednání na 27. 12. 1838.

- ¹⁶ SÚA Praha, fond ZV 1791–1873, Podací protokol č. 97, čj. 855. Originál ve fondu ZV 1791–1873 nebyl nalezen, ale koncept je uložen v Pozůstalosti F. Palackého v Literárním archivu Památníku národního písemnictví (dále viz LA PNP).
- ¹⁷ SÚA Praha, fond Archiv České koruny, Inventarium über der Landes Urkunden geh. Sct. Wenzels (Kron) Archivs des Königreiche Böhmen, 1838.
- ¹⁸ Klíče byly nadále rozděleny mezi nejvyššího purkrabího, pražského arcibiskupa, kapitolu, nejvyššího zemského písaře a pražský magistrát. SÚA Praha, fond ČZS, inv. č. 48, čj. 119. Blíže ke klíčům od archivu srv. Jenšovský, Bedřich: O sedmi klíších ke komoře korunní. Zprávy českého zemského archivu 7, 1932, s. 102–105.
- ¹⁹ Z rozhodnutí zemského výboru dne 23.11.1838 byla udělena „literátovi Palackému za účast při přenesení svatováclavského archivu“ odměna 300 zlatých. SÚA Praha, fond Stavovská zemská pokladna a účtárna (dále SZPÚ), Kniha dekretů č. 93, k čj. ZV 4106. O titulu stavovského historiografa uděleném o den dříve Palackému panovníkem nebylo ještě zemskému výboru nic známo, a proto nemohl být v průvodním listě ještě použit. Srv. SÚA Praha, fond České gubernium – všeobecná registratura 1836–1840, sign. 4/4/8, kart. 8. Pekař, Josef: Palackého titul stavovského historiografa, Český časopis historický 32, 1926, s. 376–380.
- ²⁰ LA PNP, fond Pozůstalost Karla Jaromíra Erbena, Doklady vlastní sign. 13/B/15 a sign. 13/B/16. Jako adresát schválené odměny je mylně uveden Jan Erben, jehož jméno bylo dodatečně opraveno na Karel Jan Erben. Odměna 100 zlatých za výpomoc při inventarizaci svatováclavského archivu udělená zemským výborem 23.11.1838 je zmíněna pouze ve fondu SZPÚ, Kniha dekretů č. 93, kde se k čj. ZV 4106 zároveň hovoří o zmíněné odměně pro F. Palackého.
- ²¹ Viz pozn. č. 15.
- ²² SÚA Praha, fond ZV 1791–1873, sign. 1/6, kart. 7.
- ²³ Tři komíny na zdi směrem k Jiřskému náměstí byly skutečně odbourány. Morávek, Jan: c.d., s. 271.
- ²⁴ SÚA Praha, fond ZV 1791–1873, sign. 1/6, kart. 7.
- ²⁵ Listiny opisovali dva stavovští praktikanti, kteří získali za pětítýdenní práce po 15 zlatých. K tzv. braniborským listinám se vrátil F. Palacký ještě v roce 1842, kdy je nedoporučil českým stavům vyměnit za „nezajímavá“ bohemika nabízená pruským tajným archivem ve Vratislavi. Srv. SÚA Praha, fond ZV 1791–1873, sign. 1/6, kart. 7.
- ²⁶ SÚA Praha, fond ZV 1791–1873, sign. 1/19, kart. 8.
- ²⁷ Tamtéž, sign. 1/6, kart. 7.
- ²⁸ Tamtéž, sign. 85/178, kart. 1389.
- ²⁹ Již v průběhu stěhování listin svatováclavského archivu, 16.7.1838, se V. P. Erben snažil opustit náročnou práci stavovského registrátora a žádal o funkci místoúčetního ve stavovské účtárně, kvůli němuž dokonce absolvoval vědu o státním účetnictví. Jeho žádosti však nebylo vyhověno ani o tři roky později. SÚA Praha, fond ZV 1791–1873, sign. 8/455, kart. 234.
- ³⁰ AMP, fond Sběrka matrik, MIK N 17, fol. 278 a MIK N 18, fol. 155 a 251. Poslední – osmé dítě však zemřelo již půl roku po porodu.

- ³¹ Nové Město, čp. 227. Zde se jeho rodina rozrostla v krátké době o dvě děti. AMP, fond Sběrka matrik, VO N 15, fol. 167 a fol. 259.
- ³² Nové Město, čp. 226. V. Novotný koupil náplavový ostrov již v roce 1830, kdy měla svatbu jeho dcera Jindřiška s Vincencem Erbenem. V r. 1843 získal povolení na přejmenování ostrova na Žofinský. SÚA Praha, fond ZV 1791–1873, sign. 85/514, kart. 1419.
- ³³ SÚA Praha, fond ZV 1791–1873, sign. 22/148, kart. 317. Cestou se chtěl ještě zastavit u druhého švagra – Václava Novotného, jenž sloužil jako hejtman ve Štýrském Hradci.
- ³⁴ SÚA Praha, fond ZV 1791–1874, sign. 8/478, kart. 243.
- ³⁵ V tomto bydlišti Jindřiška Erbenová porodila ještě další tři děti. AMP, fond Sběrka matrik, VO N 16, fol. 23, 109 a 170. Mezitím však Erbenovým několik dětí v kojeneckém věku zemřelo.
- ³⁶ SÚA Praha, fond ZV 1791–1873, sign. 22/148, kart. 317.
- ³⁷ Tamtéž, sign. 18/460, kart. 289.
- ³⁸ Jednalo se o komisi dohlížející na různé úpravy ve Stromovce – součásti bubenečského zemského statku. Erbenův titul zněl dozorčí komisař nad prostorami, budovami a vlastním stavebním vlastnictvím v bubenečské zoologické zahradě a v oboře.
- ³⁹ SÚA Praha, fond ZV 1791–1873, sign. 8/478, kart. 243.
- ⁴⁰ SÚA Praha, fond Prezidium místodržitelství (dále jen PM) 1850–1854, sign. 2/6/3, kart. 45.
- ⁴¹ SÚA Praha, fond ZV 1791–1873, sign. 18/460, kart. 289.
- ⁴² Tamtéž, sign. 22/148, kart. 317.
- ⁴³ Tamtéž, sign. 22/350, kart. 322.
- ⁴⁴ Tamtéž, sign. 23/525, kart. 347.
- ⁴⁵ Tamtéž.
- ⁴⁶ Jak se stručně připomíná ve zprávě zemského výboru pro zemský sněm z 14. prosince 1863, č. 27. sněm. č. 19538: „K takovéto organizaci naskytl se i příhodný okamžik, když dřívější registrátor a představený archivu p. Erben na odpočinek jest dán.“

ZUSAMMENFASSUNG

REGISTRATOR UND ARCHIVAR DER BÖHMISCHEN STÄNDE

VINCENC PETR ERBEN

Zdeňka Kokošková

Der Name des ständischen Registrator Petr Vincenc Erben (1797 – 1872) ist vor allem mit seiner vieljährigen Sorge für die Schriftstücke des Prager Teils des Kronarchivs zusammenverbunden. Seine Karriere eines ständischen Beamten begann schon im Jahre 1817. In diesem Jahr wurde er als Praktikant in die Kanzlei des böhmischen Landesausschusses angenommen. Aber erst im Jahre 1834 gelang es ihm, auf den Posten des Registrators vorzurücken, und vier Jahre später erweiterte sich seine Dienstarbeit auch um die Fürsorge für das sog. St. Wenzelsarchiv.

Im Jahre 1838 zog das Kronarchiv aus dem beschädigten Anbau der St. Wenzelskapelle am St. Veitsdom in die Beratungsstube der Landtafeln um. An dieser umfangreichen Aktion nahm auch der Historiograf Fr. Palacký teil, der miteinander mit K. J. Erben die Evidenz der übertragenen Urkunden durchführte und ein modernes Inventar schuf. Die Aufsicht über der Austrocknung, Reinigung und Konservierung der beschädigten Urkunden, sowie auch über ihrer Einlagerung in die speziell hergestellten Schränke führte der ständische Registrator V. P. Erben, der im Zusammenhang damit den Titel des Archivars des St. Wenzelsarchivs bekam. Im Rahmen alljährlicher kommissioneller Besichtigungen des neuen Depositoriums kontrollierte dann V. P. Erben den physischen Zustand der Schriftstücke und erledigte die Entlehnungen für amtliche und wissenschaftliche Zwecke.

V. P. Erben wirkte in einer Menge von Kommissionen, er war Mitglied der wissenschaftlichen, künstlerischen, aber auch wohltätigen Organisationen. Seine Karriere eines Landesbeamten gipfelte im Jahre 1844, wann er „ad personam“ den unehonorierten Titel des Registraturdirektors gewann. Am Anfang des Jahres 1862, nach 45 Dienstjahren, ging er in Pension ab, die er noch 10 Jahre lang genoss. Noch in demselben Jahr, im Juli 1862, überzeugte Fr. Palacký den Landesausschuss von der Notwendigkeit, eine systemisierte Stelle eines Landesarchivars zu errichten, und zugleich empfahl er mit dieser Funktion A. Gindely zu betrauen.